

Spis treści

Przedmowa	XVII
Wstęp	XXV
 Część 1	
Psychologiczne struktury i mechanizmy zachowań....	1
 Rozdział 1	3
Założenia ogólne.....	3
1.1. „Człowiek w sytuacji” – paradygmat psychologii poznawczej Tadeusza Tomaszewskiego	3
1.1.1. Struktura sytuacji	4
1.1.2. Funkcje sytuacji	4
1.2. Niespecyficzne i specyficzne cechy sytuacji	6
 Rozdział 2	10
Rozwój procesów poznawczych i dorastanie społeczno-moralne a regulacja zachowania	10
2.1. Pojęcie rozwoju psychicznego	10
2.2. Rozwojowy charakter standardów i mechanizmów poznawczych. Epistemologiczno-psychologiczna teoria rozwoju Jeana Piageta (1896–1980)	15
2.2.1. Stadia rozwoju umysłowego	15
2.2.2. Rozwój moralno-społeczny	19
2.3. Teoria rozwoju społeczno-moralnego Lawrence’a Kohlberga (1927–1986)	24
2.3.1. Perspektywa aplikacji teorii Kohlberga na grunt psychologii sądowej w sprawach nieletnich	32
2.4. Rozwój i funkcjonowanie struktur poznawczych według Piageta i Kohlberga w kontekście współczesnego modelu Kennetha Dodge’a	35
2.5. Teoria rozwoju tożsamości ego Erika H. Eriksona (1902–1994)	37
2.6. Teoria zadań rozwojowych Roberta J. Havighursta (1900–1991)	48

2.6.1. Założenia ogólne	48
2.6.1.1. Zadania rozwojowe a kryzysy rozwojowe	56
2.6.2. Negatywne skutki niepowodzenia w realizacji NZR – refleksje własne ..	57
2.7. Internalizacja wartości moralnych i norm postępowania a regulacja zachowania	61
2.7.1. Pojęcia wartości i standardów wartości	61
2.7.2. Normy postępowania a normy moralne	64
2.7.3. Sens podmiotowy normy moralnej a język	66
2.7.4. Co to znaczy „działanie normy”?	67
2.7.5. Geneza osobowościowej regulacji moralnej	69
2.7.5.1. Koncepcja normocentrycznego rozwoju regulacji społeczno-moralnej Janusza Reykowskiego	70
2.7.5.2. Symboliczne opanowanie norm	71
2.7.5.3. Koncepcja regulacji społeczno-moralnej związanej z Ja (poczuciem własnej wartości) Shaloma Schwartza i Jerzego Karyłowskiego	72
2.8. Ułomne skutki desocjalizacyjne w internalizacji norm moralnych	75
2.8.1. Ułomne skutki desocjalizacyjne w świetle koncepcji Shaloma H. Schwartza	75
2.8.2. Ułomne skutki desocjalizacyjne na tle koncepcji Lawrence’a Kohlberga w świetle badań empirycznych	76

Rozdział 3

Funkcjonowanie emocji jako regulatora zachowania	79
3.1. Wprowadzenie	79
3.2. Pojęcie emocji	80
3.3. Cechy (komponenty) emocji	82
3.3.1. Pobudzenie emocjonalne	82
3.3.2. Znak emocji	86
3.3.3. Treść emocji	88
3.4. Poznawcze reprezentacje emocji	89
3.5. Kognitywistyczno-językozawczy model uczuć	92
3.6. Anatomiczno-fizjologiczne generatory i transitory emocji	97
3.7. Społeczne mechanizmy powstawania i funkcjonowania emocji	99
3.8. Lęk i mechanizmy jego funkcjonowania	100
3.9. Gniew i agresja a problematyka asocjalności	105
3.10. Nastroje	108

Rozdział 4

Procesy i mechanizmy motywacji	110
4.1. Wprowadzenie	110
4.2. Ewolucjonistyczne podejście do problematyki motywacji	111

4.3. Psychoanalityczne teorie motywacji	112
4.4. Behawiorystyczne teorie motywacji	115
4.5. Problematyka motywacji w koncepcjach opartych na pojęciach potrzeb i wartości	117
4.6. Poznawcze koncepcje motywacji	124

Rozdział 5

Postawy: struktura i funkcje regulacyjne	128
5.1. Pojęcie postaw	128
5.2. Mechanizm regulacyjny postaw	129
5.2.1. Postawy a spostrzeganie społeczne. Percepcja i ocena w mechanizmie regulacyjnym postaw	129
5.2.2. Poziom ogólności postaw a zachowanie	130
5.3. Wrogość jako postawa	131
5.3.1. Struktura postawy wrogości	136

Rozdział 6

Osobowość jako centralny system integracji i regulacji zachowania	146
6.1. Wprowadzenie	146
6.2. Pojęcie i geneza osobowości w ujęciu psychologii poznawczej	147
6.2.1. Założenia ogólne	147
6.2.2. Obraz własnej osoby (OWO) oraz jego funkcje integracyjne i regulacyjne	153
6.2.3. Psychologiczne automatyzmy w regulacji zachowań	155
6.3. Kształtowanie się osobowości w świetle teorii społecznego uczenia się Alberta Bandury	163

Rozdział 7

Psychologiczne mechanizmy zachowania w warunkach stresu psychologicznego	170
7.1. Wprowadzenie	170
7.2. Psychologiczne koncepcje stresu	173
7.3. Radzenie sobie ze stresem	177
7.4. Konsekwencje stresu psychologicznego	183
7.5. Możliwości psychologicznego diagnozowania stylów radzenia sobie ze stresem	184

Część 2

Socjologiczne i psychologiczne koncepcje

przestępczości	187
----------------------	-----

Wprowadzenie	189
--------------------	-----

Rozdział 8

Wybrane socjologiczno-kryminologiczne koncepcje dewiacji

i przestępczości	192
------------------------	-----

8.1. Orientacje strukturalistyczno-funkcjonalne	192
8.1.1. Teoria anomii Roberta Kinga Mertona (1910–2003)	192
8.2. Orientacje kulturowe. Teoria zróżnicowanych powiązań	
Edwina H. Sutherlanda (1883–1950)	198
8.2.1. Wprowadzenie	198
8.2.2. Twierdzenia teorii E. H. Sutherlanda	199
8.2.3. Druga wersja teorii zróżnicowanych powiązań	200
8.2.4. Stosunek Sutherlanda do kompetencji i statusu teoretycznego	
„przyszłej” psychologii przestępczości	210
8.3. Orientacje podkulturowe	212
8.3.1. Pojęcie podkultury i dewiacji społecznej	212
8.3.2. Teoria podkultur dewiacyjnych Alberta K. Cohena	218
8.3.3. Koncepcja podkultur warstw niższych Waltera B. Millera	222
8.3.4. Teoria zróżnicowanych możliwości Richarda A. Clowarda	
i Lloyd’a E. Ohlina	228
8.3.5. Teoria neutralizacji Greshama M. Sykesa i Davida Matzy.	
W stronę eksplanacji psychologicznej	234
8.4. Orientacje kontroli społecznej	239
8.4.1. Teoria kontroli społecznej Tralisa Hirschiego	239
8.5. Orientacje reakcji społecznej	246
8.5.1. Teoria symbolicznego interakcjonizmu Georga H. Meada	
(1863–1931)	246
8.5.2. Społeczne interakcje a dewiacje i etykietowanie	250
8.5.3. Założenia modelowe reakcji społecznej i psychospołeczne	
mechanizmy naznaczenia według Cooleya, Lemerta,	
Beckera i Garfinkla	251

Rozdział 9

Psychologiczne koncepcje dewiacji i przestępczości	261
--	-----

9.1. Wprowadzenie	261
-------------------------	-----

9.2. Uwarunkowania przestępczości w świetle teorii Hansa Jürgena Eysencka (1916–1997)	262
9.3. Uczenie się przez unikanie a problematyka przestępczości i psychopatii. Badania Davida T. Lykken, Stanleya Schachtera i Bibba Latané	270
9.3.1. Chloropromazyna, lęk a kłamanie	277
9.3.2. Psychopatia a problemy przestępczości	280
9.3.2.1. Wprowadzenie	280
9.3.2.2. Problemy definicyjne psychopatii w różnych systemach klasyfikacyjnych	282
9.3.2.3. Współczesne definicje psychopatii	287
9.3.3. Genotyp i fenotyp psychopatii	291
9.3.3.1. Trudności metodologiczne w trafności pomiaru psychopatii ...	291
9.3.3.2. <i>Psychopathy Checklist (PCL)</i> Roberta D. Hare'a	293
9.3.3.3. Złożoność syndromu (trwały defekt osobowościowego) psychopatii	296
9.4. Teoria zachowań internalizacyjnych i eksternizacyjnych Thomasa M. Achenbacha	298
9.5. Teoria ogólnego napięcia Roberta Agnewa	302
9.6. Parcjalne, psychologiczne koncepcje przestępczości	308
9.6.1. Charakterystyka syndromu HIA/ADHD	308
9.6.2. Badania Davida P. Farringtona (HIA i CP).....	311
9.6.3. Teoria kontroli powstrzymującej Waltera C. Recklessa	316
9.7. Koncepcja przestępczości Michaela R. Gottfredsona i Trávisa Hirschiego oraz jej weryfikacja empiryczna Estelli Romero	322
9.7.1. Wprowadzenie	322
9.7.2. Badania weryfikacyjne Estelli Romero i zespołu	324
9.7.3. Międzyzynnikiowa analiza wyników trzech testów samokontroli	327
9.7.4. Psychologiczno-poznawczy sposób pojmowania samokontroli. Ku syntezie	334
9.8. Teoria przestępczego stylu myślenia i stylu życia Glena D. Waltersa	338
9.8.1. Wprowadzenie	338
9.8.2. Model przetwarzania informacji społecznych Kennetha A. Dodge'a	340
9.8.3. Teoria przestępczego stylu życia i myślenia Glena Dawida Waltersa ...	345
9.8.3.1. Wprowadzenie	345
9.8.3.2. Postulaty i kluczowe terminy w teorii Waltersa	345
9.8.3.3. Styl myślenia i działania przestępczego	347
9.8.3.4. Model stylu życia i myślenia przestępczego	353
9.8.4. Uwagi polemiczne i krytyczne wobec teorii Waltersa	356
9.9. Teoria Hermana A. Witkina a perspektywa wyjaśnienia zróżnicowanej asocjalności nieletnich	359

Część 3	
Psychologia sądowa w zarysie	369
Rozdział 10	
Związki psychologii z prawem	371
10.1. Wprowadzenie	371
10.2. Kryteria podziału sfery prawnej	373
10.2.1. Sfera tworzenia prawa. Płaszczyzna doktrynalno-legislacyjna	375
10.2.2. Płaszczyzna społeczno-psychologicznego funkcjonowania norm prawnych	377
10.2.3. Sfera praktyki ścigania i judykatury	380
10.2.3.1. Płaszczyzna profesjonalno-prawna	380
10.2.3.2. Płaszczyzna wiadomości specjalnych	382
10.2.4. Płaszczyzna wykonawcza	382
10.2.5. Płaszczyzna prewencyjna	384
Rozdział 11	
Psychologiczne a prawne podejście do analizy zachowania	387
Rozdział 12	
Analiza tego, co w psychologii obiektywne, ogólne i konkretne. Rozważania metodologiczne	395
Rozdział 13	
Płaszczyzna wiadomości i umiejętności specjalnych	401
Rozdział 14	
Przedmiot i zadania psychologii sądowej	409
14.1. Przedmiot i status metodologiczny psychologii sądowej	409
14.3. Zadania praktyczne psychologii sądowej	414
14.4. Profesjonalne role psychologa sądowego	417
Rozdział 15	
Niektóre problemy metodologiczne i warsztatowe biegłego psychologa	424

Rozdział 16

Etyczno-zawodowe problemy psychologa jako biegłego sądowego	428
16.1. Wprowadzenie	428
16.2. Specyfika roli zawodowej psychologa jako biegłego a wymagania etyczne ..	430
16.3. Szczegółowe zasady etyczno-zawodowe pracy biegłego sądowego psychologa	435

Część 4

Asocjalność jako przedmiot badań psychologii sądowej. Zastosowanie modelu UROA w sprawach nieletnich	447
---	-----

Rozdział 17

Psychologiczno-rozwojowa charakterystyka okresu adolescencji	449
---	-----

Rozdział 18

Pojęcie demoralizacji (D) i niedostosowania społecznego (NS) ...	456
18.1. Pojęcie demoralizacji (D)	456
18.2. Pojęcie niedostosowania społecznego (NS)	457
18.3. Dewiacyjno-pasożytniczy tryb i styl życia nieletnich	467
18.3.1. Pojęcie trybu życia	467
18.3.2. Asocjalny styl życia nieletnich jako nadrzędny konstrukt teoretyczny NS	475

Rozdział 19

Społeczna etiologia NS, A, D, P jako przedmiot badań i diagnozy psychologii sądowej w sprawach nieletnich	487
19.1. Rola rodziny w genezie niedostosowania społecznego nieletnich	487
19.1.1. Wprowadzenie	487
19.1.2. Modele funkcjonowania rodziny	488
19.1.3. Odporność rodziny na czynniki zagrażające i zakłócające	492
19.1.4. Warunki opiekuńczo-wychowawcze i zdolności pedagogiczne rodziców	494
19.1.5. Postawy rodziców i ich wpływ na ważniejsze efekty socjalizacyjne swoich dzieci	500
19.1.6. Wpływ postaw rodziców na strukturę Ja i samoocenę adolescentów ..	507

19.2. Niepowodzenia szkolne jako synergiczny zbiór czynników ryzyka przestępczości nieletnich	509
19.2.1. Wprowadzenie	509
19.2.2. Strukturalno-szkolne uwarunkowania niepowodzeń edukacyjno-wychowawczych uczniów	510
19.2.3. Rodzinne i osobowościowe korelaty niepowodzeń szkolnych a asocjalność i przestępczość nieletnich	512
19.2.4. Zjawisko przemocy szkolnej a asocjalność adolescentów	519
19.2.5. Syndromologia osobowościowa adolescentów z grupy niestosującej przemocy ~P	523
19.3. Grupy podkulturowe a proces desocjalizacji i specyfika trybu życia przestępczego	527
19.3.1. Wprowadzenie	527
19.3.2. Małe grupy i psychospołeczne mechanizmy ich funkcjonowania	528
19.3.3. Poszukiwanie grupy podkulturowej jako pierwsza faza asocjalności osobowości –1 ^o NS	537
19.3.4. Ideologia grupy dewiacyjnej (IGAD)	540
19.3.5. Funkcjonowanie w asocjalnych grupach podkulturowych jako parcyjny przedmiot badań naukowych i diagnozowania A, NS i D	543

Rozdział 20

Wpływ mass mediów na ryzyko asocjalności i przestępczości nieletnich	549
---	-----

Rozdział 21

Psychologiczna charakterystyka ułomnej regulacji zachowania osób asocjalnych (UROA)	556
21.1. Wprowadzenie	556
21.2. Braki w przyjmowaniu perspektywy czasowej a ułomna regulacja osobowości socjalnej (UROA)	557
21.3. Procesy i mechanizmy motywacyjne osobowości asocjalnej	561
21.3.1. Wprowadzenie	561
21.3.2. Analiza procesów motywacyjnych dla potrzeb psychologii sądowej	563
21.3.3. Funkcjonowanie samokontroli u nieletnich w ramach UROA	568
21.3.3.1. Wprowadzenie	568
21.3.3.2. Przedmiot i przebieg samokontroli w NRO i w UROA	572
21.4. Ukierunkowanie aktywności przestępczej nieletnich	581
21.4.1. Analiza skupień przestępstw pospolitych	581
21.4.2. Procesy motywacyjne sterujące dokonywaniem trzech typów przestępstw pospolitych	584

21.5. Temperament a UROA	589
21.6. Charakterystyka osobowościowa adolescentów stosujących przemoc (P) i niestosujących przemoc (~P)	595
21.7. Późny egocentryzm a konsekwencje UROA	610

Rozdział 22

Założenia strukturalizacyjne modelu UROA	623
22.1. Strukturalno-funkcjonalna konceptualizacja modelu UROA a model NRO	627
22.2. Poziomy regulacji psychicznej a syndromy osobowościowe w modelu UROA	631
22.2.1. Wprowadzenie	631
22.3. Asocjalne moduły poznawcze a poziomy regulacji osobowości	635
22.4. Moduły poznawcze UROA	641
22.4.1. Niektóre ustalenia pojęciowe	641
22.4.2. Charakterystyka modułów poznawczych UROA	643

Rozdział 23

Typy regulacji UROA	652
23.1. Rozkłady empiryczne pomiaru modułów Waltersa (PICTS) i analiza skupień (<i>k</i> -średnich) z innymi testami	652
23.2. Analiza skupień <i>k</i> -średnich UROA	654
23.3. Syndromologia asocjalnego stylu życia w ramach FAGP wraz z regulacją UROA i uwarunkowaniami etiologicznymi	661
23.4. Stopnie niedostosowania społecznego i demoralizacji (P_y) w związku z UROA i FAGP wraz z uwarunkowaniami etiologicznymi (P_x)	663

Bibliografia	671
--------------------	-----

Wykaz zastosowanych w książce skrótów i symboli	703
---	-----

Indeks nazwisk	704
----------------------	-----

Indeks rzeczowy	711
-----------------------	-----